

Vasile Alecsandri: Chirita in provincie

➤ INTRODUCERE

Atașat idealurilor pașoptiste, V. Alecsandri a fost liderul mișcării literare a epocii, fiind un deschizător de drumuri pentru diferite specii și genuri literare. De asemenea, a avut un rol hotărâtor în formarea și dezvoltarea teatrului românesc național.

CONTEXT

Mare parte din piesele comice ale lui V. Alecsandri (comedii, vodeviluri, farse) au caracter satiric și critic împotriva moravurilor sociale și politice ale vremii, împotriva stării pe loc, dar și a falsului progres, ridiculizând demagogia, snobismul și parvenitismul. Formele hibride ale civilizației românești la mijlocul secolului al XIX-lea sunt satirizate în comediile de moravuri (*Iorgu de la Sadagura* și ciclul „Chirițelor”).

CUPRINS

Chirița în provincie, „comedie cu cântice, în 2 acte”, reprezentată pe scenă în 1852, este a doua dintre cele cinci piese din ciclul „Chirițelor”. Toate au în centrul lor același personaj feminin comic reprezentativ pentru epoca imediat de după 1848 și pentru un anumit tip uman: boieroaica de provincie dornică de a parveni.

TEMA

CONFLICT

SUBIECT

Tema piesei este demascarea parvenitismului, a snobismului și a abuzurilor administrației. Conflictul dintre concepția conservatoare reprezentată de Bârzoii, sau de fals progres, reprezentată de Chirița, personaje zugrăvite caricatural, și ideile noi, progresiste, reprezentate de Leonaș, un tânăr isteț și cinstit, îndrăgostit de Luluța, se desfășoară gradat, într-o acțiune complicată cu situații comice pline de neprevăzut. Demascând corupția lui Bârzoii, Leonaș devine ispravnic în locul acestuia și se căsătorește cu Luluța. Deznodământul aduce victoria reprezentantului ideilor noi, Leonaș, adică a onestității și a sentimentelor sincere asupra moravurilor satirizate: parvenitismul, snobismul și corupția.

INCADRAREA IN TIPOLOGIE

Dincolo de filiațiile pe care comparatistul Charles Drouhet le-a găsit cu personaje feminine din comedia franceză, Chirița rămâne un personaj autohton, tipic. Prin această „prețioasă ridicolă”, V. Alecsandri satirizează imitarea modei occidentale, fără asimilarea culturii corespunzătoare, adică realizează expresia comică a „formelor fără fond” înainte de formularea teoriei maioresciene.

„Chirița e o cochetă bătrână și totodată o bună mamă, o burgheză cu dor de parvenire, dar și o inteligență deschisă pentru ideea de progres, o bonjuristă, Amestecul de anteree și fracuri, de moldovenească grecizantă și de jargon franco-român, de tabieturi patriarhale și de inovații de lux occidental, dă un tablou inedit, încântător pentru ochiul de azi.”¹

TRASATURI

Dincolo de filiațiile pe care comparatistul Charles Drouhet le-a găsit cu personaje feminine din comedia franceză, Chirița rămâne un personaj autohton, tipic. Prin această „prețioasă ridicolă”, V. Alecsandri satirizează imitarea modei occidentale, fără asimilarea culturii corespunzătoare, adică realizează expresia comică a „formelor fără fond” înainte de formularea teoriei maioresciene.

„Chirița e o cochetă bătrână și totodată o bună mamă, o burgheză cu dor de parvenire, dar și o inteligență deschisă pentru ideea de progres, o bonjuristă, Amestecul de anteree și fracuri, de moldovenească grecizantă și de jargon franco-român, de tabieturi patriarhale și de inovații de lux occidental, dă un tablou inedit, încântător pentru ochiul de azi.”¹

Chirița este soția unui boier de țară, Grigore Bârzoii ot Bârzoieni, cu pretenții, dornică de mărire și de a fi la modă, combinație de parvenitism și de snobism.

Chirița este un personaj ridicol prin contrastul între ceea ce este și ceea ce vrea să pară. Comportamentul Chiriței ocazional critică unor moravuri din epocă: falsa cultură, imitarea cu orice preț a modei, cosmopolitismul, negarea tradiției.

Cele trei scopuri ale **Chiriței** sunt: să introducă „în provincie”, la Bârzoieni, moda timpului, să devină isprăvniceasă și să-și însoare fiul nătâng, Guliță, cu Luluța, o orfană crescută în casa ei, care va moșteni o mare avere.

Aceste scopuri sunt evidențiate încă din primul act al comediei, în scena 3. De la început, boieroaica de provincie Chirița, recent întoarsă de la Iași, vrea să impună moda vremii în Bârzoieni. De aceea călărește îmbrăcată în „armazaoancă”, fumează „ca un capora” țigări „de halva” și cochetează cu bărbați mai tineri (profesorul Șarl, Leonaș), motivându-și „moderni-tățile” prin expresia „dacă-i moda”! Din același motiv, că e la modă, îl plătește pe profesorul Șarl să-l învețe franțuzește, pe fiul său Guliță, un gogoman prost crescut, care batjocorește țăranii, le ucide vițelii drept vânat și le aprinde bordeiele „cu ciubucul cel de hârtie”. Deși nu este în stare să rețină prima frază din poemul scriitorului francez Fenelon, *Les aventuros de Telemaque, fds d'Ulysse*, Guliță trece cu bine examinarea făcută de mamă în prezența profesorului, oferind drept corespondent în franceză cuvinte inventate: *furculision*, *fripturision*, *învârtision*. Scena comică este memorabilă ca dovadă a falsei culturi.

Ca să devină isprăvniceasă îl trimite pe Bârzoii la Iași. În discuția cu Safta, Chirița își expune „temeiurile” ridicole ale pretenției ca Bârzoii să obțină isprăvnicia. **Parvenitismul, demagogia și falsul patriotism** care îi definesc monologul anticipează personaje caragialiene, precum Dandanache (*JEu, familia mea, de la patuzsopt... luptă, luptă si dă-i, si dă-i, si luptă...*) sau Cașavencu („Vreau ce mi se cuvine după o luptă de atâta vreme”).

Imitarea cu orice preț a modei, faptul că vrea să introducă la Bârzoieni eticheta din casele mari de la oraș se înfățișează magistral prin situația comică din scena 4 a primului act. Deși este nerăbdătoare să afle de numirea lui Bârzoii în funcția de ispravnic, Chirița vrea să se respecte la moșie „*obiceiurile din leș*”, așa că nu deschide răvașul primit de la Iași, până când Ion, feciorul din casă, nu i-l aduce pe o tavă cu șervet. Însă buimăcit de noile reguli, nu înțelege ordinea în care trebuie să așeze obiectele și le tot încurcă, spre nemulțumirea stăpânei, susținătoare provincială a unui fel de „*civilisation... cu serviette*”.

În personajul Chirița din piesa lui V. Alecsandri, **parvenitismul și snobismul** sunt inseparabile. Pentru atingerea unui scop (material, social etc.) este necesar un anumit comportament. Parvenitul își schimbă existența, de la vestimentație și limbaj la relații de familie.

Femeie voluntară, Chirița se folosește de Bârzoii, comod și lipsit de inițiativă, ca să parvină și îl obligă să-și schimbe obiceiurile vestimentare și culinare, după modă. Împins de nevastă să obțină isprăvnicia, provincialul știe cum să obțină avantaje materiale din funcția sa, ca în scena vânzării repetate a curcanului și a primirii peșcheșului, dar, în comparație cu Chirița, este un provincial conservator, cu nostalgia traiului patriarhal. Ca isprăvnicasă, această „prețioasă ridicolă” își dorește să călătorească la Paris: „*Of! că nu mai pot trăi în țara asta!*”.

MODALITATI DE CARACTERIZARE

Caracterizarea Chiriței se realizează prin modalități specifice personajului dramatic: **directe**, în didascalii sau autocaracterizare („*și eu îs ușurică ca o pană*”) și **indirecte**, prin particularități de limbaj, relații cu alte personaje etc.

RELATIA CU ALTE PERSONAJE

În **relația cu fiul său**, Chirița amintește de cele trei dame care îl „educă” pe d-l Goe, răsfățându-l: „*Ce să-îfaci ducă are duh, Gulița nineacăi... (Sărută pe Guliță.) îmi seamănă mie... bucățică tăietă. Hai, du-te cu domnu profesor de învăță fru- mușăl, că Ț-oi face straie de moda nouă*”. Ca o bună mamă, lui Guliță vrea să-i facă educația în franceză și să-l căpătuiască cu zestrea Luluței. Numai că dorințele îi rămân nerealizate, din cauza prostiei fiului, respectiv, a iubirii fetei pentru Leonaș.

COMICUL DE LIMBAJ

În portretizarea Chiriței, **comicul de limbaj** redă incultura și dorința de a imita vorbirea la modă, cu orice preț. Chirița îi mărturisește lui „*monsieur Șarlă*” că a învățat singură franceza, limba de conversație în saloanele vremii. Ca dovadă, ea utilizează cu volubilitate un jargon româno-francez, care amestecă ciudat graiul neaoș moldovenesc cu „*franțuzisme*” de fapt decalcuri comice construite de Chirița și urmate de explicația „*nous disons comme ga en moldave*”.

DIALOG/ SCHIMB DE REPLICI

În actul II, scena 3, Bârzoii se plânge de moda nouă, „*nemțească*”, pentru că nu așa a crescut „*în casa părintească*”, în timp ce Chirița dovedește receptivitate la noutate. Amestecul ...*de moldovenească grecizantă și de jargon franco-român, de tabieturi patriarhale și de inovații de lux occidental, dă un tablou inedit...*”¹. În **schimbul de replici** dintre cei doi soți, se confruntă două opinii divergente, dar caracteristice civilizației românești pașoptiste - vechiul și noul, Orientul și Occidentul:

„**Bârzoii:** *Apoi dă! De când m-ai scos din minte ca să mă schimonosești în straie strâmte, pun câte două ceasuri până mă îmbrac... Și ian privește ce seaman... cu bumbii iști mari... Parcă-s negustor de farfurii.*

Chirița: *lan taci, taci... că de-o mie de ori te prinde mai bine așa decât cu anteriu și cu giubea... [...]*

Bârzoii: *Las' că dumneaiei cucoana nu mai catadicsăște să caute de gospodărie... să facă cozonaci, pască, păstrămuri, dulceți, vișanapuri... ca la casa omului... [...] bucate creștinești... sănătoasă și ușoare... Unde! Șade toată ziua pe tanbur, la tauleță, și din blanmanjăle, din bulionuri, din garnituri nemțăști nu mă slăbește... Auzi! Blanmanjăle?... Bulionuri?... Borș și alivenci... că cu astea am crescut în casa părintească... **Chirița:** Așa-i moda la leș.*

Bârzoii: *Sta-i-ar în gât cine-o mai scornit-o! (leşă furios prin fund.)*”

LEONAS SI LULUTA, ANTITEZA CU BARZOIENII

Cuplul romantic **Leonaș și Luluța**, tineri cinstiți, reprezentanți ai ideilor noi, progresiste, are și rolul de a pune în lumină caracterul Bârzoienilor, prin antiteză. Cu toate că sunt zugrăvite caricatural, personajele negative sunt mai bine indivi dualizate, în timp ce tinerii îndrăgostiți sunt personaje schematizate, inconsistente.

ION, FECIORUL DIN CASA

Din **grupul țăranilor** care apar ca personaj colectiv se desprinde **Ion**, feciorul din casă, care comentează cu ironia și cu bunul simț al omului simplu „moda” și tertipurile stăpânilor.

Alături de comicul de moravuri, în piesa presărată cu cântece ca în vodevilurile vremii, este prezent comicul de situații și de limbaj, valorificat în portretizarea personajelor.

INCHEIERE

Expresie a unui fenomen tipic vremii sale, boieroaica de provincie cu dorința de parvenire nu este o apariție respingătoare sau grotescă, ci este șarjată caricatural. Reprezentând o lume hibridă, Chirița este un personaj comic realizat din contraste: „o burgheză cu dor de parvenire, dar și o inteligentă deschisă pentru ideea de progres, o bonjuristă. ”